

Eski Yunan Tarihine Giriş: Ders 23. Dersin Metni

4 Aralık 2007

1. Bölüm: Thebai Hegemonyasının Yükselişi

Profesör Donald Kagan: Spartalıların, Peloponessos Savaşında kazandıkları zaferden sonra ilk olarak Asya'ya doğru topraklarını genişletme çabası içinde olduklarını, ancak bunun önüne geçildiğinde de gözlerini Yunanistan anakarasına çevirdiklerini hatırlatmak istiyorum. Ancak bunu kolaylıkla gerçekleştirememiş olmalarının bir sonucu olarak Atina, Yunan dünyasında lider bir konuma doğru yol alıyordu. Aynı şekilde, Sparta kadar güçlü olmasa da Spartalıların güçlü bir rakibi olabilecek yeniden bağımsız olan bir devlet daha vardı. Bugün, bu dönemde gördüğümüz, çok güçlü olduğu dönemler olmasına rağmen Yunan dünyasındaki lider güçlerle hiçbir zaman eşit bir konumda olmayan üçüncü bir büyük gücün ortaya çıkışını anlatacağım. Size Thebai'den söz ediyorum.

379 yılındaki duruma bakarsanız, Spartalılar Phoibidas'ın yaptıklarının sonucu olarak Thebai'lerin denetimini ellerinde bulundurduklarında, şehir kalesinde bir Sparta garnizonu vardı. Boiotia'daki diğer şehirlerde de Sparta garnizonları bulunuyordu ve bu büyük olasılıkla Atina'nın Boiotia'nın kontrolünü ele geçirdiği 450li yıllardan beri Thebaililerin karşılaştığı en berbat durumdu. Ama şehirdeki Sparta kumandasını ortadan kaldıran başarılı Thebai isyanı ile başlatarak, Thebailer güç, etki ve refah dolu bir döneme girmişti ve modern tarihçilerin bile bir yere kadar muhtemelen 371'de başlayan ve en azından 10 yıl süren bir döneme ilişkin yaptıkları açıklamaları doğrulamıştı. Modern tarihçiler bu döneme Thebai Egemenliği adını verir ve bugün ne olduğundan, ve bu dönemin nasıl gelişip sona erdiğinden söz etmek istiyorum.

Thebai, Sparta egemenliğine son verdikten sonra, Spartalılar tekrar şehri işgal etmiş ve bu işgalde komuta görevi Agesilaos'a değil genç Kral Kleombrotos'a verilmişti. Agesilaos'un kumandayı ele almamış olması hem eski tarihçilerin hem de modern tarihçilerin akıllarında soru işareti uyandırmıştır. Agesilaos sevdiği bir politikayı takip eden bir ordunun kumandasını üstlenmediği zaman, insanlar onun bu görevi fiziksel olarak yerine getiremeyeceğini öne sürmüşlerdi. Yaşlı bir adamdı ve yaralanmıştı ve bu her zaman akla yakın bir nedendi. Ancak, eski tarihçiler Agesilaos'un yalnızca karmaşık bir şekilde siyasi çıkarlarına göre davranıp idareyi ele almamayı seçtiği zamanlar olduğuna inanıyorlardı. Bu olayın da onlardan biri olduğunu, Agesilaos'un kumandayı vererek anti-Thebai politikasına Kleombrotos'u dahil etmeye çalıştığını ve bunun da genel Agesilaos politikası için daha fazla destek almasını sağlayacağını düşünürler. Kleombrotos'un kumandayı alması için bu nedenle uğraşmıştır.

Bu konuda doğrunun ne olduğu konusunda emin olamayız. Ancak, Kleombrotos çok saldırgan bir savaş yapmamış ve 378'deki ilk istilası çok zayıf geçmişti. Ancak, daha sonraki Sparta istilaları da, Agesilaos tarafından yapılanlar bile başarılı değildi. Thebailer gün geçtikçe güçlerini yeniden kazanmaya, Boiotia topraklarını geri almaya ve güçleri altında toplamaya ve önemli hiçbir başarı elde edemeyen Spartalıları topraklarından kovmaya başlamışlardı. Sonuçlarından biri de, — aslında 378, 377, 376 ve 375 yıllarından bahsediyorum —, Thebaililerin bu dönemde ilgilendiği ve elde edecekleri gücün temeli olduğu için çok önemli olan şeylerden biri de Boiotia Birliğinin yeniden kurulmasıydı.

Thebaililer daha önce Boiotia Birliğini ya yönetmiş ya liderliğini yapmıştı ya da bu birlikte egemendiler. Ancak bu yıllarda önemli olacak şekilde anayasasını değiştirdiler. Kısacası, Birliğin tüm işleyişi daha demokratik bir hale geldi. Eskiden dört ayrı konsey halinde Thebai politikasını belirleyen ve aslında politika yapan bir çeşit dolaylı rejimler olan karar verme organları vardı. Yeni anayasa, karar bağlama yeri olarak tüm Thebai şehirlerinin bütün temsilcilerinin gelip tamamının oligarşik kişiler tarafından kontrol edilebildiği ayrı konseyler değil de, bir meclis olarak belirliyordu ve tek fark Boiotia Birliği toplantılarının Thebai'de yapılması idi.

Artık Thebai bu birlikte yalnızca temsilcilerin büyük çoğunluğuna, ya da en azından büyüklüğüne ve öncü rolü nedeniyle en fazla temsilci sayısına sahip değildi; aynı zamanda bütün toplantılar Thebai'de düzenlendiği için verilen kararlarda etkin bir rol oynayan daha fazla Thebaili olacağı anlamına geliyordu. Yine de, bu rejimin tamamen demokratik yapısını önemsemezlik etmemeliyiz. Bu yeni bir şeydi. Boiotia ve Thebai eskiden bir oligarşi duvarıydı ve şaşırtıcı bir şekilde demokratik bir şehir haline geldiler. Atinalılar demokrasiye geçtikleri zaman, zorbalardan kurtulup Kleistenes rejimini kurduklarında, Herodotos daha iyi bir savaşçı olduklarını, daha iyi bir ordu ortaya çıkardıklarını ve daha önce yapmadıkları şekilde düşmanlarını yenmeye başladıklarını söyler ve buna övgüler yağdırır. Aynı şekilde bu durumun da Thebai ve Boiotia üzerinde oldukça büyük bir etkisi olduğunu düşünmenin yerinde olacağını düşünüyorum.

Bence bu açıkça Thebai'de olan şeydi. Thebai'nin bundan sonra çok daha güçlü bir askeri güç haline geldiği gerçeğinden uzaklaşamayız. Demokrasiye bağlı olup olmadığı tartışmaya açık bir konu, ancak bunun böyle olduğunu söyleyen gerçek bir iddia var. En azından ayrıntılarını çok iyi bilmiyoruz, ama çok tuhaf bir şey olmuştu. Thebaililer genelde *hoplit* donanımlarını karşılayamayan çiftçileri orduya alarak orduyu büyütebilmiş ve devlet fakir çiftçilere malzeme sağlayarak onları *hoplit* yapmayı başarmıştı. Thebaililerin ve arkadaşlarının Spartalıları yendiği Leuktra Savaşı yıllarından sonra, Peloponessos'a yürüyen Thebaililerin kumandasındaki ordunun Yunan standartlarına göre çok büyük olduğunu görüyoruz. Bu ordunun büyük bir kısmını oluşturan yeni *hoplit*lerin taşıdıkları demokrat ruh hali ile daha güçlü olduğunu söyleyebiliriz.

Thebaililer bu Birliği geliştirirken, aynı zamanda Spartalılarla savaşıp peyderpey geri püskürtüyordu. Örneğin, her zaman Thebaililerin düşmanlarının yanında yer alan Plataia şehrini yerle bir ettiler. Bu durumda, Spartalıların tarafını tutuyorlardı ve bunun bozulması biraz zaman alacaktı. Ayrıca Thebai buyruğuna giren birçok şehir vardı. Boiotia'da bulunan birçok şehir için bunu yapmalarına gerek yoktu, çünkü genellikle işbirliği yapmaktan mutlu görünüyorlardı, — ve neden işbirliği yapmasınlar? Yani, bunu yapmaktan neden mutlu oldukları konusunda konuyu biraz daha açmam lazım. Spartalıları Boiotia'yı işgal ettiklerinde yalnızca Thebailileri bozguna uğratmadılar. Aslında, Thebaililer diğer şehirlerden daha az zarar gördü çünkü Thebai daha uzakta idi ve kendini savunmak için daha donanımlıydı.

Spartalıları her geldiklerinde Boiotia kırsal kesimine ve burada bulunan şehirlere zarar veriyordu. Bu nedenle, Spartalıları karşı Boiotia kasabalarının koruyucusu, savunucusu artık Thebai'ydi ve bu durum Thebaililere kesinlikle popülerlik kazandırmıştır; bu da yeni Boiotia konfederasyonunun neden bu kadar etkin ve sadık olduğunu açıklıyor. Thebaililer Boiotia ve Boiotia halkı için çok önemli bir iş yapıyorlardı. Bu arada, bu bir araya getirilen yeni ordu, —

tümüyle yeni değildi doğal olarak, kalbi eski Boiotialı *hoplit* çiftçilerinden oluşuyordu; ancak yeni değiştirilmiş ve bu şekli yeni verilmişti. Bence iki tür ögenin değişiklik bileşiminden oluşuyordu, bir tür coşku ve sahip oldukları bir tür moral patlaması...

Biri daha geniş bir anlamda 'milliyetçilik' dediğimiz şey. Şehir devletleri için kronolojik bir hata oluyor ama bunun için daha iyi bir kelime seçimimiz yok. Yani, sürekli savaş durumu, bütün gelenek ve göreneklere ve bütün kanunlara karşı hiç hoş olmayan bir şekilde şehirlerinin ele geçirilmesiyle sonuçlanan Spartalılar tarafından yapılan sürekli saldırılar, sıradan halka karşı bu oligarşiklerin desteklenmesi, yeni rejim, — Pelopidas ve Epaminondas isminde iki muhteşem askeri lider tarafından yönetildiğinde, bu insanlar Thebai'nin, özellikle de Pelopidas'ın serbest bırakılmasından sorumlu olduklarında ve Boiotia'nın savunulması için verilen savaşın başına geçtiklerinde, bunların hepsinde, "Biz Boiotialıyız, biz biraradayız ve Spartalılar düşmanımız, onlarla savaşmamız gerek," hissi giderek güçleniyordu. Buna demokrasinin ilk patlamasının yaşattığı duyguyu eklemeliyiz. Burada Atinalıların karadaki olağanüstü başarısının Kleisthenes demokratik devriminden hemen sonra olduğunu da belirtmeliyim.

Ondan sonra kötüleştiklerini söylemiyorum; ama, bir daha asla o zaman oldukları gibi olağanüstü bir kara kuvvetlerine sahip olamadılar. Zaman zaman 18. yüzyıl Fransız Devrimi orduları ile karşılaştırma yapılır; devrim başladıktan hemen sonra son derecede başarılı olmuş ve daha öne ulus, özgürlük ve bütün iyi şeyler adına orduda yer almamış, çok sayıda insanı askere kaydetmeye ve yeniden askere çağırmaya başlamışlardı. Yine, Fransızların bu olaydan önce çok iyi bir orduya sahip oldukları, harika subaylarının ve generallerinin olduğu ve savaş sanatında oldukça yetenekli oldukları da genellikle göz ardı edilir. Bu nedenle, bu, askeri üstünlük için sağlam bir temellerinin olduğu ve buna çok sayıda insan ve coşkunun da eklendiği bir çeşit, her iki dünyanın en iyilerinin toplamı idi.

Buna benzer bir şeyler aşırı derecede güçlü ve başarılı Thebai ordusuna ne olduğunu açıklamaya yardımcı olması için 370'li yıllarında olduğuna inanıyorum. Savaş devam ediyordu. Anımsarsanız, Thebaililer 377 yılında İkinci Atina Konfederasyonunun kuruluş sıralarında Spartalılara karşı Atinalılarla birleşip, bir süre beraber çalışmışlardı. Ancak Atinalılar ve Boiotialılar arasında farklılıkların belirmesi çok uzun sürmedi. Tarihe baktığımızda, dost olduklarından daha çok düşman olduklarını görüyoruz. Eskiden beri süregelen farklılıklar, kuşkular ve hiç de arkadaşça olmayan tutumlar vardı. Ve Thebai gücü artıp ve Sparta'dan gelen tehlike zayıfladıkça, Atinalılar Thebai ile olan ittifakları konusunda daha isteksiz olmaya başladılar, çünkü Thebaililer Yunanistan'daki egemen konumun liderliğinde bir rakip olarak yükseliyordu. Bu nedenle, Atinalıların ve Thebaililerin 370'li yıllarda giderek ayrıldıklarını göreceğiz.

2. Bölüm: 375'teki Barış Teklifi

Savaş halinde olan Yunan dünyasında 375 yılında bir barış teklifi yapıldı. Kaynaklarımız arasında görüş farklılığı var ama bir şey çok net gibi görünüyor, o da Pers Kralının bu barıştan yana olması. Antik yazarlar kralın bunu istemesindeki nedeni yapması gereken başka savaşları olması adına imzalamaya hakkının olmasını istediklerinde sorunlar doğmaya başlamıştı. Genellikle olduğu gibi, Mısır'da bir isyan vardı ve bu her zaman büyük bir tehlike

anlamına geliyordu; dolayısıyla, ordusuna Yunan paralı askerlerini alabilmek için barış yapmak istedi. Bu belki de yüce kralın tek nedeni değildi. Atinalıların bu dönem boyunca devam eden denizdeki gücünden ve etkisinden çekinmiş olabildikleri. İkinci Atina Konfederasyonu, büyük imparatorluğun 5. yüzyılda sahip olduğu güce hiçbir zaman erişemedi, ancak Yüce Kralın bakış açısından, bu ürkütücüydü ve bu nedenle Atinalıların daha fazla ilerlemesi için, 'bahaneler yaratmalarını durdurmak için,' Yunanistan'da barış yapılmasını istemiş olabirdi.

Diğer taraftan, Atinalılar önceden sahip oldukları kazançları sağlamlaştırma fırsatı olarak barışın yapılmasından mutsuz değillerdi, çünkü bu onları rahatsız etmeye başladığını düşündüğüm bir şeye dur diyecekti: Thebaililerin genişlemesini. Unutmayın, 375 yılında Sparta'yla ilgili olarak endişeler hala öncelikli. Spartalıları kimse yenememiş ve hala daha en ciddi güç onlar, Yunan dünyasında Pers gücünü temsil ediyorlar, ancak Thebaililer sahneye çıktıklarında işler karışıyor.

Eski yazar, Diodorus bir olay anlatır, — size bu olayı anlatayım. Genel barışı imzalayacakları zaman, — belki ben bununla da ilgili birkaç bir şey söylemek isteyebilirim. Genel barışın Yunancası *koine eirenedir*; bu sözcük 4. yüzyılda Yunan devletleri arasında barış anlaşmaları yapılması için uğraşılırken sık sık gündeme gelmişti. Bu yeni bir şeydi. Bildiğiniz gibi, geçmişte yapılan barışlar genellikle, savaşlar arasında oldukça özel şartlara dayanan bir barış antlaşmasını kabul etmek için yemin etme şeklinde yapılırdı. *Koine eirene* kavramı bunun biraz daha modernleştirilmiş hali ve bütün Yunanlar arasında genel bir barış yapılması ve sözleşmeyi imzalayan tarafların genel barışın bozulmasını önlemekle sorumlu olması gerektiğini getiriyor. Bu çok ilginç bir fikir ve bilim adamlarının da çok ilgisini çekmiştir. Özellikle Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra, Uluslar Birliği ile ilgili umutlar ve Kant'ın çizdiği sürekli barış resmi ve bunlara benzer laflar belirli çevrelerde konuşulduğunda, insanlar *koine eirene* görmeyi umut etmişti ve bu da olasılıkla bu tür düşüncenin ilk işaretiydi.

Fakat Antik Dünyada da ancak modern dünyadaki kadar işe yaradı. Böyle bir şeyin yapılması konusunda 375 yılında yapılan öneriye geri dönersek, bütün devletlerin bunu kabul ettiğini ve daha sonra Thebaililer, aynı Spartalıların bütün Peloponessos Birliğindeki müttefikleri adına imzalayabildiği gibi, onların da Boiotia Birliği'ndeki Boiotia müttefikleri adına imzalama hakkının olmasını istediklerinde sorunlar doğmaya başlamıştı. Bu Boiotia Birliği'nin ve liderinin Thebai olmasının *de facto*, yani fiilen tanınması anlamına gelecekti. Eğer 445 yılına geri gidip ilk Peloponessos Savaşı olarak adlandırdığımız savaşa son veren 30 Yıllık Barışı anımsarsanız, aynı şey olduğunu görürsünüz. Spartalıları Atinalıların imzalamasına ve birlikte bulunan tüm üyeler adına konuşmasına izin verdiklerinde, Atinalıları fiilen tanımış ve kendilerine eşit düzeyde görmüş oldular. Bu Spartalıların hiç şüphesiz Agesilaos tarafından bu düşünceye ilişkin olarak yanlış yönlendirilmiş oldukları bir şeydi; Thebaililerin bunu yapmasına izin vermeyeceklerdi.

Aslında, bize Agesilaos'un Thebaileri, barışta kimlerin yer alacağını gösteren listeden bu madde üzerinde ısrar ettikleri için, çok cüretkar bir hareketle, sildiği söylenir. Bu konuyla ilgili bir sorun bulunuyor. Aynı öykü 371 yılında, Yunan dünyasının genelinde bir *koine eirene* yapmaya çalışıldığında da anlatılır, bütün öykü hemen hemen aynı şekilde anlatılır ve 371 yılındakinin sonucu Büyük Leuktra Savaşıdır. Bazı bilim adamlarının bu hikayelerin kaynağı olan Diodorus'un herşeyi yüzüne gözüne bulaştırdığını, yanlış anladığını söylemelerine neden

olmuştur ve buna “doublet” derler. Bir şekilde, aslında 371 yılında olmuş bir olayı geriye doğru yansıtmış ve olayı iki kere olmuş gibi göstermiştir.

Modern tarihçilerin, eski tarihçileri, “Biz daha iyi biliyoruz, bunun bir anlamı yok,” diye yıpratmalarından çok çok kuşku duyuyorum. Doğrusu, bu olayın iki kez olmaması için hiçbir neden bulamıyorum. Hiç kuşkusuz, Epaminondas bu konuda ısrar etmiş ve Spartalılar da buna karşı çıkmış olmalıdır. Bununla ilgili olayları 375 yılında gerçekleşmiş; bence mümkün. Ve dört yıl sonra benzer bir olay ortaya çıktığında, neden aynı şeyler tekrar olmasın? Bunu tam olarak araştırmadım ancak, bütün Soğuk Savaş dönemine bakarsanız, şartlar değişmediği için tekrar tekrar aynı şekilde olan şeyler bulacağınızdan eminim. Bu nedenle, karakterime özgü saflığımdan dolayı bu öykünün 375 yılında anlatılan şekline inanıyorum.

3. Bölüm: Savaşın Sürdürülmesi, Thebai'nin Kutsal Takımı ve Leuktra Savaşı

Barış gerçekleşmediği için savaş devam ediyordu ve Thebaililer de savaşmayı sürdürüyordu, — ve Boiotialılar genelde Spartalılara karşı başarılı bir şekilde savaşıyorlardı. Bu savaş sırasında, size antlaşmadan hemen sonra geleceğın müjdecisi olan muhteşem bir savaştan bahsetmeliydim. Bir Sparta ordusu bir tarafa ilerlerken en Thebai ordusu da diğer tarafa ilerliyordu; Spartalılar sayıca Thebaililerden çok fazlaydı. Aslında bütün Thebai kuvveti, *Hieros Lokhos*, yani Kutsal Takım olarak adlandırılan son zamanlarda özel seçkin bir savaş grubuna dönüştürülmüş 300 kişiden oluşuyordu. Özellikleri yalnızca mükemmel savaşçı olmalarından değil, aynı zamanda yapacakları iş için özel olarak eğitilmiş olmalarından geliyordu. Bunlar birbirlerinin hemen yanında durup savaşan homoseksüel sevgililerdi. Bu da Spartalıların değişik şekillerde kullandıkları prensiplerini daha ileriye taşımaları idi ve aynı ölçüde başarılı oluyordu.

Hieros Lokhos üstün bir savaş gücüne sahipti ve önemli Leuktra Savaşı'nda kritik bir rol oynayacaklardı. Neyse, bir *hoplit* savaşında kendilerinden çok daha fazla olan Sparta kuvvetlerini yenmeyi başardılar. Bu yüzde yüz bir *hoplit* savaşı değildi, sayılara baktığımızda, — yaklaşık 1000 Spartalıya karşı yalnızca 300 Thebaili bulunuyordu. Savaşın yapıma şekli geleneksel ve tipik değildi, biraz kendine özgü bir savaş olduğu için buna birilerinin savaşta Spartalı bir *hoplit phalanksını* kesin olarak yendiği şeklinde bakamazdınız. Bunun için Leuktra'ya kadar beklemek gerekti. Diğer taraftan, eski yazarların sunduğu kanıt bu olayın Yunan dünyasını genel anlamda etkilediği ve Sparta *hoplit*lerinin bu şekilde yenilgiye uğratılmasının bile benzersiz olduğu idi. Sanıyorum bu bazı kişilerin Spartalıların her zaman bu çeşit savaşı kazandığı konusunda Sparta'ya olan güvenlerini sarsmıştı.

Savaş size sözünü ettiğim bütün cephelerde 371 yılına gelene kadar devam etti ve 371 yılında aynı şey oldu. Perslilerden genel bir barış yapılması konusunda baskı gelmeye başladı, Atinalılar bu fikre karşı değildi, ancak, size geçen sefer anlattığım masalın aynısı hiç şüphesiz ki Leuktra'da oldu ve kimse bundan şüphelenmedi; sonuç olarak Spartalılar daha önce hep yaptıkları gibi saldırgan bir şekilde Boiotia'ya doğru ilerledi, önderliği ele aldı ve savaş yenilenmiş oldu. Burada söz etmeye değer bir şey de, bu zamana kadar, 371 yılına kadar Boiotialıların, arkadaşlarının ve müttefiklerinin hiçbirinin Peloponessos'a saldırıda bulunmamış olmasıdır. Bütün saldırılar Spartalılar tarafından Boiotia'ya karşı yapıyordu ve bu da bu savaşların faturasının her zaman Sparta'ya değil Boiotia'ya çıktığı anlamına

geliyordu. Epaminondas'ın istediği şeylerden birinin de yapabildiğinde, bu durumu tersine çevirmek olduğunu ileride göreceğiz.

Böylece, Boiotia'nın güneybatısında bulunan bir kasaba olan Leuktra'da yapılan Leuktra Savaşı'na geliyoruz. İki ordu birbirine doğru ilerliyordu; her iki tarafta da çok manevra yapılıyordu, ancak son olarak ordular bu küçük alana geldi. Bugün oraya gidip bakabilirsiniz; bu eski hikayeyi modern coğrafyaya uygulamak oldukça kolay. Biri kuzeyde biri de güneyde bulunan iki tepe arasında bir ova var. Boiotialı ordu kuzeyde yerini alırken, Spartalılar da güney tepesinde konumlandı ve en sonunda hava aydınlandığında öne doğru çıkarak bu alana gelerek birbirleriyle savaştılar, — yapmak istediğiniz herhangi bir *hoplit* savaşı için yeterli büyüklükte olan bu alanda. Bazı bilginler alanın sınırlı olduğunu söylemiş olabilir, ancak bunun bir sorun olduğunu sanmıyorum. Bu normal bir *hoplit* savaş alanıydı.

Kleombrotos tekrar Thebai'ye ilerledi, bu sefer Agesilaos değil, Agesilaos'un Thebai karşıtı politikasının sona erdiği izlenimini uyandırıyor; kendisi yoktu orada. Aynı şekilde, eski yazarlar ve modern bilim adamları neden orada olmadığını merak ederler. Basit bakış açısını benimsemeye hazırım: Eğer orada değilse, orada olamamış demektir. Fiziksel nedenlerle sahanın dışında kalmış olmalıydı, çünkü ödeşmek için neden orada olmak istemeyeceğine dair aklıma iyi hiçbir neden gelmiyor. Her neyse, Sparta tarafında yaklaşık olarak 10.000 Spartalı *hoplit* ve 1000 süvari varken, Boiotia tarafının kesin sayısı belli değil: 6000 ya da 7000 Boiotialı *hoplit* olabilir. Sayıları daha azdı ve bunun Epaminondas'ın bu savaşta kullandığı taktiklerle çok ilgili olduğunu düşünüyorum.

Ünlü ve önemli bir savaş... Bu nedenle, biraz savaşın kendisinden söz etmek istiyorum. Tekrar söylüyorum; bu konu tartışmalıdır. Ne yapıldığı ya da neden yapıldığı konusunda kesin bir şey söylemek kolay değil. Thebaililerin sayıca az olduğuna ilişkin önemli noktaya başlayalım. Bu olumsuzluğun üstesinden gelmek için bir yol düşünmek Epaminondas'a kalmıştı. Normal bir *hoplit* savaşında 10 000'e karşı 6000-7000 kişiyle, — bahisçiler bu oyunu tahtadan silerdi. Yani özellikle Spartalı ve Peloponessos olduklarında. Daha büyük taburlar kazanacaktı. Bu nedenle, Epaminondas'ın kesinlikle, — kimse onun bir çeşit plan yaptığını yadsıyamaz. Ben burada neler söylüyorum?

Bazı bilim adamları Epaminondas'ın taktiklerinden söz etmek yerine, bu yeni ulusal Thebai ordusunun üstün savaş niteliklerinden söz etmek istemişlerdir. Evet, bunun bir fark yarattığını kesinlikle düşünüyorum. Bu unsurun önemli olduğunu gerçekten düşünüyorum, ancak Thebaililerin bu savaşta başarısının büyük bir bölümünü Epaminondas'ın kullandığı oldukça hileli, alışılmamış taktik stratejileri ve harekât planların açıkladığını da düşünmeden edemiyorum. Normal hizalanma şekli —her iki taraftaki öncü kuvvetlerin *phalanks*larının sağ kanadında yer alması gibi bir şeydi. Burası şeref mevki idi ve karşı tarafı yenmeye çalıştığın mevki idi. Bunun en iyi ordunun en iyi orduya karşı savaşmadığı anlamına gelen tesadüfî bir sonucu vardı. Her durumda, en iyi ordu, düşman ordusunun daha zayıf bir bölümüyle savaşıyordu.

Ancak bu Epaminondas'ın istediği şey değildi. En öne 300 Hieron Lokhos Thebai kuvvetlerini geçirdi; kendi grubu Spartalılarla doğrudan karşılaşan Boiotia hattının sol tarafında yer alıyordu. Spartalılar ne olduğunu gördüklerinde her şeyi anladılar, — özür dilerim, size çok önemli bir şeyi söylemeyi unuttum. *Phalanks*ın normaldeki 8, 12 ya da 16 saflık hacmi yerine, Epaminondas sol kanatta 50 kişilik bir derinlik yarattı. Belki daha önce yapılmış bir

şeydi, ancak öyle olsa bile az görüldüğü kesindi. Daha sonra savaşa başladıklarında sol kanadı aldı ve yan taraftan daha da sola ilerledi. Plan Spartalılara kanatlardan saldırmaktı ve yapabilirlerse, savunmasız oldukları taraftan çok büyük bir güçte hücumla geçmekti.

Bu muazzam güç ve derinlik fikrinin sol kanatta hemen kazanmak üzerine kurulu olduğunu düşünüyorum, çünkü açık ki sağ kanat zayıftı. Thebaililerin hemen ardından gelen kuvvetin başlı başına bir sorun olduğu kanısındayım, çünkü Thebaililerin sola keskin bir şekilde gitmesi halinde, yanlarında bulunan askerler de onlarla beraber ilerleyecekti; ancak bu aynı hızda ve aynı kararlılıkta olmayacaktı, çünkü durum, – orada açılan bir sağ olmanın yarattığı bir tehlike vardı ve çok korkutucu olabilirdi. Görünüşe göre, Epaminondas sağındakilere çok yavaş hareket etmelerini söyledi —, grubunun sağında bulunan herkese sanıyorum. Durum böyleyse, sol taraflarındaki Peloponessos ordusunun Boiotialı orduyla karşılaşabilmesinden önce biraz zamana gereksinimleri olacaktı. Bu nedenle ilk hücum solda olacaktı, Epaminondas'ın istediği yerde ve buna ilişkin umudu bir bakıma bunun Maraton stratejisinin bir çeşidi olduğu şekildeydi.

Büyük olayı hatırlarsınız; Miltiades komutasındaki Atinalılar daha yoğun oldukları kanatlarda hemen kazanmayı umut ediyorlardı. Ortada kaybedeceklerini biliyorlardı, yalnızca kanatlarda kazanacaklarından, orada daha yavaş bir şekilde kaybetmeyi umdular. Bunun da aynı düşüncenin değişik bir uyarlaması olduğunu düşünüyorum. Böylece eski kaynakların söylediği gibi, ki ben de aynı düşüncedeyim, Herodotos'un da Marathon'da, Atinalılar *dromoida* nasıl koştuklarını anlattığı gibi, Epaminondas ve Thebai bloğu hızlı bir şekilde sola gider. Aslında, bu koşmak anlamına geliyor, çünkü bu savaşta olabildiğince hızlı savaşmak ve olabildiğince hızlı kazanmak istediler. Esas düşünce sol tarafta güçlü bir şekilde savaşın kazanmaları ve Spartalılarla sonuna kadar savaşarak bütün güçlerini yok etmektir. Şimdi de *phalanks* dışındaki şeylerden bahsedelim.

Savaş bitmeden önce, her iki taraf da süvarilerini *phalanks*ın kanatlarındaki her zamanki konumlarından çekmişti, ve bu ya kanatları koruyacağınız ya da düşmana kanatlardan saldıracağınızı ve savaş alanının ortasına doğru ilerleyeceğinizi anlamına geliyordu. Buradaki soru her zaman şöyleydi: Ne yapıyorlardı? Bu neyle ilgiliydi? Sanıyorum bu konu hakkında yalnızca tahminde bulunulur. Tabii ki Epaminondas için bu süvarileri kendi hattının ortalarının önünden alanın ortasına doğru ilerletmek oldukça akıllıca olurdu, bunu kendi önünden değil de sağında bulunan askerlerin önünden yapardı, çünkü oradaki askerlerin de savunmasız bir durum olduğunda Sparta saldırısını yavaşlatmakta bir etkisi olabilirdi. Bu nedenle, bu bakış açısından, süvarilerini öne sürmüş olan Spartalıların bunu Thebai süvarileriyle savaşmak için yapmış olduğunu düşünebilirsiniz.

Bu yeterli bir açıklama olurdu aslında, ancak bazı bilim adamları bir iddia ortaya atıyorlar ve haklı nedenleri de var aslında. Bu iddialara göre, Epaminondas'ın ne yaptığını gören Spartalılar, onun kendilerine sağ kanattan saldıracağını biliyorlardı ve bu nedenle bu taraftan saldırıya uğramamak için önlem almak istediler. Mantinea Savaşı'nda yapmaya çalıştıkları şeyi yaptılar ancak bu gerçekleşmedi. Birliklerini merkez saflarından çektiler ve onları *phalanks*ın arkasına gönderdiler ve aynı şekilde bir olayı önlemek için onları sağ kanada yerleştirdiler. Ancak Boiotialıların tamamen dolana kadar bu boş alanı doldurmalarını engellemek, kendilerine kalkan oluşturması için süvarilerini öne gönderdiler, bu yalnızca kendilerini korumaları için değil, aslında onları saklamaları içindi. Hiç şüphesiz ki orada

bulunan süvariler tozu dumana kattı ve Thebaililerin de ne olduğunu anlamamalarını umuyorlardı. Yani, kuram bu.

Gerçek olan şey, Boiotialı süvarilerle Spartalı süvarilerin çarpışmasıydı ve bu gerçekleşmişse eğer, bahisçiler sanıyorum yine Thebaililerin Peloponessosluları yendiği konusunda tahmin yürütmüşlerdir. Thebaililerin oldukça üstün bir süvari ordusu vardı. Nedeni de at yetiştirmek için pek çok Yunan ülkesinden daha iyi toprak koşullarına sahip olmaları idi. Süvarileri karışıklık çıkarıp, benzer şeyler yaparak safları bozmak için Sparta *phalanksına* geri gönderdiler. Ancak gerçek ödeşme, savaştaki gerçek zafer, Epaminondas'ın umduğu gibi kendi sol, Spartalıların sağ kanadında oldu. Thebai *phalanksının*, hızla Sparta kralı Kleombrotos'un olduğu yere gidip onu öldürmesinin de bir kaza olduğunu düşünmüyorum.

Tarihleri boyunca yaptıkları Yunan savaşlarına bakarsanız, kumanda eden generali öldürmenin çok iyi bir fikir olduğunu görürsünüz, çünkü ne zaman bunu yaparsanız, genellikle kazanırsınız. Curtis, bu konuda elinde sayılar var mı yoksa genel bilgi mi var? Bu ne kadar sıklıkla belirleyici ya da önemli bir unsur olmuştur? Çok sık, değil mi? Generali öldürdüğünüzde, kazanırsınız; Curtis Yunan dünyasında herkesten daha çok askeri tarih bilgisine sahip. Bu nedenle, ona danışmak zorundayım. Durum böyleyken, Spartalılar krallarının cesedi etrafında cesurca ve güçlü bir şekilde savaştılar, ancak bu durum yalnızca daha fazla Spartalının ölmesine neden oldu. Çok kısa süre içinde Sparta *phalanksı* dağıldı ve kaçtı. Böylece Thebaililer ve Boiotialılar olağan bir alanda, olağan bir *hoplit* savaşında açık, kesin bir zafer kazanmış oldu. Bütün Yunan dünyasının hissettiği şok etkisi her şeyi değiştirmişti.

Yunan dünyasında neler olup bittiğini anlatan önemli ilginç bir şey var. Savaşta yalnızca yaklaşık olarak 700 Spartalı vardı ve bunların 400'ü öldürüldü. Bunu bir düşünün, yani bu birçok açıdan yıkıcı bir şey. Her türlü etkisi vardı. Bu durumun Spartalıların Peloponessos üzerindeki kontrolünü bile sarstığını göreceğiz. İnsanların Spartalıların savunmasız olduğunu ve yolun sonuna gelmiş olabileceklerini düşünmelerine neden oldu, ancak bu durumun diğer ilginç bir sonucu da, Spartalıların aniden korkulacak bir şey olmaktan çıkması, Thebaililerin onların yerini almasıydı. Dikkat ederseniz Thebaililerden zaten tedirginlik duyan Atinalılardan hiç bahsetmedim. Atinalılar, Thebaililerin müttefikiydi ve Leuktra Savaşı'nda yer almamışlardı. Aslında Leuktra Savaşı'ndan önce Thebai gücünü ve yayılmasını kontrol etmek için açıkça Spartalılarla birlikte çalışıyorlardı. Tarafsız kaldılar ve savaşta yer almadılar ancak bu size, Yunan dünyasının bağlantı yerinde o dönemde yaşanan önemli bir değişikliği gösteriyor.

4. Bölüm: Sparta Egemenliğinin Sona Ermesi ve Thebai'nin Büyümesi

Leuktra Savaşı'nın Sparta egemenliğine son verdiğini söylemek mümkün. Sparta egemenliği sona ermişti ve şimdi Yunan dünyasını bekleyen soru bundan sonra ne olacağı sorusuydu. Bu yeni Thebai'nin kurulmasından önce olaylar olağan seyrindeyken de devletlerarasında bir güç ayrımı olduğunu sanıyorum: Atinalılar güçlerini kullanırdı, Thebaililer güçlerini kullanırdı ve daha küçük devletler Sparta gücünün yok edilmesinden doğan boşlukta ortaya çıkabilirdi; ancak bundan fazlası olamazdı. Ama Boiotia'da olan bitenlerin tamamı ve Thebai'deki bir çeşit liderlik düşünüldüğünde, şaşırtıcı bir şey oldu; Thebaililer Sparta gücüne sonsuza dek

son vermeye karar verdiler ve bunu gerçekleştirmek için bir dizi önlem aldılar. Leuktra yenilgisi Peloponessos Birliği'nin parçalanması anlamına geliyordu.

Açıkça görülüyor ki, çok sayıda devlet Sparta egemenliğinden kurtulmak için Sparta'nın zayıflığından yararlandı. Daha sonra 370 yılında, Thebaililer çok büyük bir ordu kurdu ve sonuç olarak yapmak istedikleri şeyi yapmak için Peloponessos'a doğru ilerledi. Peloponessos'de Sparta egemenliğinin sona erdiğine işaret eden olaylardan biri de Sparta'nın kuzeyinde bulunan dağlık bölgedeki, Arkadia bölgesindeki kasabaların bir Arkadia Birliğinde bir araya gelmesiydi. Bundan size daha önce bahsettiğimi sanıyorum; bu zamana kadar gördüğümüz birliklerden farklı bir yapıda ilk federal birliklerden biriydi. Egemen tek devlet yoktu. Boiotia Birliği gibi, bir büyük devlet ve onun dostlarının kurduğu bir birlik değildi.

Aslında görünüşte eşit ve tamamen gönüllü olan devletlerin bir araya geldikleri bir birlikti. Arkadialı devletler kendilerini ve yıllardır yaşadıkları sorunlar karşısında çıkarlarının korumak için bir araya geldiler. O zaman durum şuydu — bunun hem yeni bir tür birlik olması ve hem de bu konfederasyonun başkenti olacak kadar diğerlerinden üstün olan hiçbir devletin olmaması açısından söylediğimi kanıtlıyor. Tamamen yeni bir şehir yaratmışlardı ve adına, bunu çok seviyorum, Megalopolis adını verdiler. Bu Washington'dan Boston'a kadar demektir. Hayır, özür dilerim. Doğallıkla 'büyük polis, büyük şehir, büyük devlet' anlamına geliyordu. Ancak birlik konseyinin bulunduğu yerdin ve devletler temsilcilerini buraya gönderiyor ve işler burada yapılıyordu. Bu aslında oldukça ilginç bir olaydı, özellikle de Yunan tarihinde ileri baktıkça. Size geçen sefer söylediğim gibi, böyle bir şey Amerika Anayasası'na şekil verenlerin düşünce yapısı üzerinde kayda değer bir etki bırakmıştı.

Atinalıların buna yaklaşımı, — korkunç savaşlarla sonuçlanan Sparta ve Atina arasındaki uzun süredir süregelen rekabeti düşünüyoruz, bu size — bunun ne olduğunu — gösterecek. 19. yüzyılda, bir İngiliz devlet adamı olan Palmesrton sanırım bir keresinde, "İngiltere'nin daimi dostları ya da düşmanları yoktur; daimi çıkarları vardır," demişti. İngiltere için o dönemde geçerli olsun ya da olmasın, bana göre bunun her zaman devletlerin uluslararası bir sistemdeki işleyiş şekilleri için geçerli olduğunun farkına varmamız lazım. Bunun nedeni eğilimlerinin ya da uzun süreli dostluklarının etkisi olmadığı için değil, ama uzun süreli düşmanlıkların daha büyük etkisi olduğu içindir. Yine de her şey olabilir. Yani, bunu biraz daha açmamız gerekirse, özellikle İngiltere ve Fransa'nın 1930'larda herhangi bir nedenle Joseph Stalin'in Sovyetler Birliği ile birlik olacağına kim inanırdı. Özellikle ortaya çıktığı andan itibaren o rejimi sona erdirmek isteyen İngiltere'nin, Winston Churchill'in de Stalin'le olan ittifakın en büyük savunucusu olacağına kim inanırdı. Winston Churchill, 1920-1921 yıllarında Bolşevik Rejimini yıkmak için Rusya'nın işgal edilmesini isteyenlerin önde gelenlerinden biriydi.

Churchill'in, "Bunu neden yapıyorsunuz?" sorusuna verdiği cevap sanıyorum size anlatmak istediğim bu genel durum hakkında çok fazla şey ifade eder. Tam olarak hatırlamıyorum, Churchill'in yeteneklerine sahip değilim ve hafızam giderek zayıflıyor. Bildiğiniz gibi, "Onu hep suçlamanıza rağmen Stalin'e neden katıldınız?" sorusuna verdiği yanıt şöyle oldu: "Şeytan, pardon Hitler, cehennemi işgal etmiş olsaydı, en azından Avam Kamarası'nda bulunan şeytan hakkında söyleyecek nazik birkaç şeyim olurdu." Bu cevap size bu çeşit şeylerin kalıcılığı hakkında bir şey söylemeli. Önemli olan çıkarlardır ve Atina'nın çıkarları değişmişti. Thebaililer, Atina'nın büyümesi ve nüfuzu karşısında bir engel haline geliyordu ve artık

Thebaililerin Sparta'nın Peloponessos'daki kontrolünü yok etmesini ve Sparta'nın yerine Peloponessos'un kontrolünü ele geçirmelerini istemiyorlardı. Bu neden Atinalıların Thebaililere yardım etmediğini ve aynı zamanda da ortada gibi görünen bir şeyi yapmak yerine, Thebaililere baş kaldırmaları için neden Peloponessos'daki devletlerle entrika çevirdiklerini açıklıyor.

Thebaililer, — yaptıkları istilaya birazdan geleceğim —, büyümeye devam ediyor ve orta Yunanistan'da, Phokis'te, Aitolia'da, Akarnania'da, Lokris'te ve Euboi'a da müttefik kazanıyordu. İşte burada, size uluslararası ilişkiler hakkında normal eğitimin bir parçası gibi görünmeyen bazı genel doğruları öğreteceğim; yani, gücün acayip derecede çekici bir yanı vardır. Bir devlet aniden çok büyük bir güce ulaştığında, — siyaset bilimcilerin kurallarının ve az önce söylediğim şeyin bilindiğini ve birçok kez pek çok siyaset bilimci tarafından da belirtildiğini kabul ediyorum —, ancak popüler olan şey böyle bir büyük gücün olması halinde, daha sonradan ne olacağıdır? Daha sonra bütün devletler toplanır ve o gücü kontrol etmek için bir araya gelirler ve bu durumda cevap, 'bazen'dir. Çoğu zaman ve alternatifi düşünmek için kullandıkları başka bir terim vardır ve buna da zayıf devletlerin güçlü devletlerin yanında yer aldığı *bandwagoning* adını verirler ve burada devletler bu güçten etkilenir ve güçlünün yanında yer almak, o güce dahil olmak ister. Thebai çok güçlü görüldüğü için onların yanında yer almak istersiniz.

Bugün aşırı derecede karşılaştırma yapma günümdeyim, kusura bakmayın, ancak ekiç ağ tarihinin incelenmesinin bu günkü dünya anlayışınız ile ilgili olmadığını düşünene kadar aptal birisinin olmadığını biliyorum. Şimdi de Orta Doğu'da olanlara bakalım. Yaygın bir bilgi haline gelmeden önce söyleyeceğim, böylece ne kadar zeki olduğumu göreceksiniz. Bizim açımızdan uzun zamandır sorundan başka bir şey olmayan Suriye aniden farklı bir şekilde davranmaya başlıyor ve Amerika Birleşik Devletler Hükümeti bile artık Suriyelilerin El Kaidelileri sınırdan Irak'a geçirmediklerini söylüyor. Nedeni ne? İmana mı geldiler? Zaten dindardılar, ancak buradaki cevap, Amerikan kuvvetlerinin aniden Irak'taki herkesi kovması ve orada Suriye'nin yanı başında, aynı zamanda İran'ın da komşusu olan güçlü bir Amerikan ordusunun durmasıdır. Bu ordunun İran'a komşu olmasının da bazı ilginç sonuçları olmalıydı; sonuç Suriyelilerin aniden ağız değiştirmesi idi.

Bu kalıcı bir değişiklik olacağı anlamına gelmiyor, gerçeklere bağlı. Ancak söylenen saçma sapan şeyler sizi farklı bir yöne sürüklüyor. Uluslararası ilişkilerdeki en önemli unsur, herhangi bir suretle tek bir unsur değil, ancak en önemlisi güçtür ve gücün nerede olduğunun algılanmasıdır ve bu gücün çoğalıp azaldığına ilişkin algılamadır. Hiçbir şey bunun kadar önemli değildir, her şeyin katkısı vardır ama merkezi bir rol oynamaz. İşte bu Thebaililerin zaferleriyle yarattıkları durumdu ve bu nedenle her yöne yayılıyorlardı. Thebaililer karada harikalar yaratıyorlardı, denizci olmadıkları halde bir donanma bile oluşturup Ege Denizine açılıyorlardı. Bu da Atina'daki endişeye neden olan şeylerden biriydi ve Atinalıların neden öyle davrandıklarını açıklıyordu.

5. Bölüm: Büyük İstila

Ve 370-369 yıllarında büyük istila gerçekleşti. Epaminondas'ın bir araya getirdiği ordudaki toplam *hoplit* kuvvetlerinin 40 000 olduğu söylenir. Bu 5. yüzyılın tamamında ve hatta

öncesinde de görülmemiş bir sayıdır. Şaşkınlık yaratan bir ordu ve ayrıca birlikte *hoplit* olmayan yaklaşık 30 000 kişinin daha olduğu söylenir. Belki de birçoğu savaşçı bile değildi, ancak çok sayıda süvari, hafif silahlı piyade v.b. vardı. Ama her durumda, o yıl Sparta için hiç de iyi niyeti olmayan yaklaşık 70 000 kişi Peloponessos'a döküldü. Yunan tarihindeki en büyük askeri kuvvet olarak tarihe geçti.

Sorumlu kişiler kendilerini tekrar tekrar kanıtlayan iki muhteşem adam olan Epaminondas ve Pelopidas'tı. Bu arada, Pelopidas, hatırlayacağınız gibi 375 yılında Tegyra'da 300 askerle kazanılan zaferin mimarıydı. Bu nedenle, sicilinde bu büyük zafer vardı ve Epaminondas da doğallıkla Leuktra'da kazanılan zaferin mimarıydı. İnanılmaz olağanüstü insanlardı. Bu kişilere ilişkin yazılanlardan bazılarını okursanız iyi olur, — Plutarkhos Pelopidas'ın biyografisini yazmış ama Epaminondas'ınkini yazmamıştır. Ancak, devam etmeden önce Thrasyboulos'ta yaptığım gibi, Epaminondas'ın Yunan dünyasında ne kadar büyük bir üne sahip olduğundan söz etmek istiyorum.

Çok zeki bir insan olarak tanınıyordu. Görünüşe göre, bir filozoftu, bunu ciddiye alıyordu ve Yunan dünyasında da bu tarz insanlardan saygı görüyordu. Doğal olarak siyasi kuramlar ortaya atabilecek siyasi görüşleri olan biri gibi görünüyordu. Yani, demokrasinin iyi bir şey olduğu fikrine kendini adanmış gibi görünüyordu. Bu demokrasiye ilişkin noktada, çok fazla kanıtımız yok, kendisi bu konuda herhangi bir şey söylemiş değil, ancak şu anda sözünü ettiğimiz şeye tam anlamıyla uygun şeyler yapmış. Bu, — beni üzüyor —, Plutarkhos'un yazmadığı hayatlar. Plutarkhos'un Kleisthenes ve aynı şekilde Epaminondas'ın hayatını yazmış olması için neler vermezdim. Şaşkınlım. Bilmiyorum. Plutarkhos'un neyi neden yaptığını kim bilir ki! Ancak her durumda, aklının ve hayatının karmaşık yapısından dolayı onun durumunda bu gerçekten büyüleyici olurdu. İşte orada Pelopidas'la birlikte silahlı kuvvetleri bırakıyor.

Lakonia'ya Spartalıların evine doğru ilerliyorlardı. Spartalılar kendi şehirlerinde sıkıştırılmış ve saldırılara karşı direnmeye çalışıyordu. Dışarı çıkıp anavatanlarını işgal eden insanlarla savaşmıyorlardı. Anavatanlarının daha önce işgal edildiğini kimse hatırlamıyordu. Bu söz konusu bile değildi ve bunun gibi bir şey mümkün değildi, bu durumda da sadece şehirlerinde saklanıyorlardı. Gururlarından dolayı şehirde duvarlar yoktu, çünkü duvarlara gereksinimleri yoktu, orduları vardı. Oraya kimse giremez ve şehirlerine saldıramazdı, onlar oradaydılar. Peki Epaminondas ne yaptı? Şehirde peşlerinden gitmedi, çünkü büyük olasılıkla şehirde savaşmak için, — sadece tek bir neden olurdu —, şehir savaşları her zaman zor ve masraflıydı ve son zamanlara kadar kimse şehir savaşlarında iyi değildi.

Demek istediğim, bu sözde gerilimde Irak'ta olanlara dikkat edip etmediğinizi bilmiyorum, ancak bu durumu askeri bir sorun olarak incerseniz, bu askeri problemle nasıl başa çıktıklarını görürsünüz. Bu, bu zamana kadar gördüğüm en zekice yapılmış şeylerden biriydi, çünkü şu anda bahsettiğim savaşta başarılı olmak yalnızca askeri amaçlarla askeri kuvvetlerin akıllıca kullanılmasını değil, aynı zamanda da sürekli siyasi müzakereler yapmayı ve yerlilerle görüşmeyi de gerektiriyordu, bu da diğer taraftaki insanların sizin tarafınıza geçmesi ve sizin için çalışmasını sağlamak için ortaya çıkan ekonomik koşullarla da ilgiliydi. Bunun ne kadar karmaşık olduğunu başta söylemiştim. Ancak her durumda, bu gerçekleşene kadar, çok büyük masraflar çıkarmayarak başarılı bir şekilde yapılmış şehir savaşlarına dair çok az örnek vardır.

Tabii ki, Irak'ta ne yapacaklarını planlamadan önce, plansızlığın doğurduğu çok büyük bir maliyet ortaya çıkmıştı. Geldiğim nokta, – evet eminim ki Epaminondas isteseydi, Spartalıları kendi şehirlerinde yenebilirdi, ama bu ona çok pahalıya mal olurdu. Bu noktada belki de düşünülmesi gereken başka bir şey var. Oraya gelmeden önce, size Epaminondas'ın ne yaptığını söyleyeyim. Şehrin yanından geçti, nerede bulursa kırsal kesimi yağmaladı, verebildiği kadar çok zarar verdi ve Spartalıları olan biteni bilse ya da öğrenseler bile, onlarla savaşmak için ortaya çıkmadılar. Bir kez daha Victor Hansen'in muhteşem hayal gücü ile karşılaşırız ve ben bunun olanlara ilgili çok inandırıcı bir açıklama olduğunu düşünüyorum.

Açıklamasını, Amerikan İç Savaşı sırasında General Sherman'ın ordusunun denize doğru yaptığı ünlü seferi, ya da Georgia eyaletine doğru ilerlemesi kıyaslaması temelinde yapar. Gittiği yerin kuzeyinde, bir Güney Eyaletleri ordusu vardır. Ama onları aramaz. Gitmek istediği yere doğru yiyeceklere, ürünlere, hayvanlara, insanlara olabildiğince zarar vererek, evleri yakarak ve olabildiğince zalim ve kötü davranarak ilerleyişini sürdürür. Buradaki soru, bunu neden yapıyordu. Kötü ve zalim biri mi idi; aslında değildi. Sherman'ın düşünceleri hakkında çok şey biliyoruz çünkü bunlarla ilgili olarak yazılar yazmıştır. Sherman görünüşe göre güneydeki kölelik kurumundan nefret ediyordu.

Güneyi yenilgiye uğratmak, sonra oraları olduğu gibi bırakmak veya köleliği kaldırıp diğer her şeyi olduğu gibi bırakmak pek çok kuzeyliyi tatmin ettiği gibi tatmin etmemişti. Güneyin çok kötü bir toplum olduğunu düşünmüşse benziyordu. Eski kötü haline geri dönmemesi için, sadece yenilgiye uğratılmamalı aynı zamanda da aşağılanmalıydı. Ona göre, güneyin elde ettiği başarının bir kısmı güneylilerin köle sahipliğini uygunmuş gibi gösteren aristokratik üstünlükleri efsanesi olarak düşündüğü şeyi oluşturmalarıydı, çünkü daha üstün olan insanlar daha aşağı derecede olan insanları yönetiyordu ve onlar herkesten daha iyi savaştıkları için bunu hak ediyorlardı. Savaşın başlarında herkes güneyin kesinlikle daha iyi bir askeri geleneğe sahip olduğunu ve daha iyi askerler olduklarını düşünüyordu ve bana kalırsa da öyleydiler ve cesurdular. Büyük asker olmak cesur olmak demektir. Bütün bunlar sistemi doğrulayıp çalışmasını sağlayan gururu getirdi.

Sherman bunun böyle olmadığını göstermek istedi ve bu nedenle evleri, ahırları yıkıyor, yiyeceklere zarar veriyordu ve kadınlar yalnızca durup olanları izliyordu. Konfederasyon ordusu neredeydi? Onlara meydan okumak için kimse gelmedi ve bu süreçte her şeyden daha etkili olan efsaneyi de yok ettiğini hissediyordu. Sherman'dan söz ederken Hansen'in kesinlikle olayı doğru anladığını düşünüyorum ve Epaminondas'ın da aynı şeyin peşinde olduğunu düşünmek de oldukça çekici bir fikir. Epaminondas Peloponessos'da istediğini yaparken Spartalıları şehirde sınımlıydı. Bir daha asla insanlar Spartalıların büyük savaşçı, büyük kahraman v.b. olduklarına dair anlatılan hikayelere inanmayacaklardı.

Her ne ise, bunlar yaptıklarıydı, ve daha sonra, – bütün bunların hepsinin yaptığı ve söylediği bazı şeylerle desteklendiğini düşünüyorum. Mykenai'ya gitti, aslında Mykenailıların güvenlik nedeniyle isyanlarından geri çekildiği bir yere gitti ve orada Mykenai adıyla yeni bir şehir kurdu, ya da yeniden kurdu. Şehir etkili bir şekilde istihkâm edilmişti, bir dağın üstüne kurulmuştu. Burası tam anlamıyla savunabileceğiniz bir yerdi ve Mykenai'nın başkenti oldu. Kent artık Sparta devletindeki eski *helot*ların, eski kölelerin daha önce yüzyıllar boyunca yapmadıkları şekilde kendi ülkelerini yönettiği bir yer haline gelmişti.

Bu bir özgürlüktü ve Epaminondas'ın kullandığı dildi. Sözü ettiğim, çok hoş psikolojik bir etkisi vardı, aynı zamanda pratik bir etkisi de bulunuyordu. Sparta kanadında, Spartalılardan aşırı derecede nefret eden kişiler tarafından kontrol edilen bir kale vardı ve bu Spartalıların bir daha batı Peloponessos'un kontrolünü kolaylıkla ele geçiremeyeceğinin garantisi idi. Buna Arkadialıların Spartalılardan çok çektiğini ve Spartalıların yeniden güç kazanmasını istemediklerini ekleyelim. Ayrıca Spartalıların orta ve kuzey Peloponessos'un kontrolünü bir kez daha ele geçirmelerine engel olacak, surlarla çevrili güçlü bir şehir olan Megalopolis de vardı. Bütün bu güç ve gücün stratejik kullanım karışımı, psikolojik savaş ile beraber Sparta'nın kalıcı kontrolünü sağladı.

Bütün bunlardan şaşkıncu bir şekilde yine bağımsız bir şehir olarak çıkan Sparta hala daha ciddiye alınıyordu, ama bir daha asla diğer devletlerin güveni için tehlike oluşturacak bir konumda olmadı. Olanlar her zaman olduğu gibi karşı güç yaratmaya başlamıştı. Bu, büyük bir kısmı her zaman oligarşik olan Peloponessos'da serbest kalan bariz bir demokratik güçtü. Bu nedenle, Arkadia'da oligarşik aktivite yeniden canlanmaya başladı. Kurulmakta olan rejimi yıkmak ve oligarşik yönetimler kurmak için Sparta'nın dostları ve Arkadia'daki bazı oligarklar Sparta'ya yardım etmeye başladılar.

Biz, Spartalıların artık sona geldiğini biliyoruz, ancak onlar bilmiyorlardı. O dönemde Yunanlar da bunu bilmiyorlardı, – burada yalnızca çok önemli noktalara değineceğim; 362'lerde Pelopidas artık hayatta değildi. Pherai şehrinden gelen, Iason isminde ve çok güçlü hale geldiğinden başka bir şey bilmediğimiz bir otokrata karşı savaşırken ölmüştü. Kısa zamanda karada Thebaililere, denizde de bir dereceye kadar Atinalılara meydan okumaya başlamıştı. Ölmeseydi kim bilir daha ne kadar sorun çıkaracaktı. Ancak Pelopidas, Iason'a karşı yaptığı bir savaşta ölmüştü. Sanıyorum 364 yılındaydı. 362 yılında Thebaililer yeniden Peloponessos'u işgal etmek için bir ordu kurduklarında, yaptığı anlaşmaya karşı gelen bu kuvvetleri bastırmaktan yalnızca Epaminondas sorumluydu.

Görünüşe göre, Mantinea Savaşı'nda, – bu 2. Mantinea Savaşı, birincisi 418 yılında Peloponessos'da yapılmıştı –, 362 yılında, Epaminondas Leuktra Savaşı'nda başarılı olan taktiklerden bazılarını kullandı ve Thebaililer Mantinea Savaşı'nı kazandı. Ancak, Epaminondas savaşta öldürüldü ve bunun her şeyden daha önemli olduğu ortaya çıktı. Hem Pelopidas'ın hem de Epaminondas'ın gitmesiyle, Thebai bir daha asla kendisine hızlı bir şekilde güç kazandırıp aynı şekilde de devirecek özellikte bir nitelik sergilemedi. 362 yılındaki duruma baktığımızda, Thebai'nin hala gücünü koruduğunu görsek de, sizi uyarmak istiyorum, Yunanlar Thebai'nin iki yeni liderle, ya da on yeni liderle, veya bir, ya da her neyse, tekrar eskiden olduğu gibi aynı şekilde bir tehlike oluşturamayacağını bilmiyorlardı, ancak tarihe baktığımızda bunun böyle sonuçlandığını görüyoruz.

Böylece, Thebailier zafer kazandı ama aslında savaşı kaybettiler, çünkü bu onların özel niteliklerinin sonuydu. Hepimiz bu konu hakkında yazdığımız için, yüzyıllar sonra Epaminondas Yunanistan'ın en önde gelen adamı olarak anıldı. Thebai'de Epaminondas öldüğünde dikilen bir yazıt var, ya da vardı ve sanki onun ağzından yazılmıştı. Söylediği ya da yazdığı bir şeyden alınmış olmalıydı. Bu yazıtta şöyle diyor: “Benim planlarımla Sparta'nın şanı sona erdi ve kutsal Mykenai en sonunda çocuklarını geri aldı. Thebai silahları ile Mykenai güçlendi ve bütün Yunanistan bağımsız ve özgür oldu.” Doğallıkla, herkesin

Yunanistan için özgürlük, *otonomi*, peşinde koştuğu iddiası aslında hiçbir zaman gerçekleşmemiş eski, bayat bir iddiadır.

İlk defa dikkat ediyorum, – yok, aslında ilk defa değil. Spartalılar, Yunanları özgürlüğüne kavuşturma iddiasıyla Peloponessos Savaşı'na girmişti, ancak doğal olarak savaşı kazandıklarında olabildiğince çok kişiyi hemen esir etmeye başlamışlardı. Ancak Epaminondas, “Biz yaptık, bunu başardık ve günün sonunda bütün Yunanlar serbestti,” demişti. Bunun tamamen doğru olmadığına eminim ama birçok yönden doğru ve bu Epaminondas'ın gurur duyduğu şeydi. Bunu yaptığını düşünüyordu. Alıntıdaki önemli noktanın bu olduğunu düşünüyorum. Aslında gerçekleştirmiş olduğu bir şey hakkında, kendinden sonar miras olarak kalması için ne yapmak istediğini söylüyor. Peki Epaminondas ne yaptı?

Thebai'nin gücünü on katına çıkardığını, Thebai'nin isminin Valhalla'da yankılanmasını sağladığını söyledi mi? Valhalla'yi , tarihteki Valhalla kahramanlarını duymamıştı bile. Söylemek istediği bu değildi. “Mykenai'lileri topraklarına kavuşturdum, güvenliklerine kavuşturdum, özgürlük verdim. Yunanistanın özgürlük ve bağımsızlığını sağladım. Yunanistan'a özgürlük ve bağımsızlık getirdim.” Mantinea Savaşı'nı anlatan Ksenophon bunlar yazdığı Yunan tarihi kitabı *Hellenika*'daki son sözleri şöyledir: “Yunanistan'da neredeyse herkes bir araya geldi ya da daha önceden bir araya gelmişti ve karşıt saflar oluşturdular. Bir savaş olması halinde, zafer kazananların başa geçeceğini ve yenilenlerin de onların kulları olacağını düşünmeyen kimse yoktu. Her iki taraf da başarılı olduğunu iddia etse de, savaştan öncesine göre hiçbiri daha iyi duruma kavuşmadı ama savaştan sonra Yunanistan'da eskisinden çok karışıklık ve düzensizlik meydana geldi.”

İşte, bunu savunmak isteyenler için savaşın önemsizliğine bir örnek. Savaş yapılmış ve herkes ölmüştü ve sonuçta hiçbir şey çözüme kavuşmamıştı. Genellikle savaşta böyle olur. Thebaililerin Mantinea Savaşı'ndan önce yaptıkları savaşlarla önemli bir şey çözüme kavuşturulmuş olsa da, Yunanistan savaş nedeniyle hiçbir zaman eskisi gibi olmayacaktı. Ancak geriye değil de ileriye baktığımızda, en azından Pers Savaşlarından sonraki döneme kadar uzanan egemenlik savaşımı içinde geçen yıllar, Yunanistan'ı güçsüz bırakmış ve bölmüştü ve dışarıdan gelen yeni sömürü ve hatta istila tehlikesine bile açık hale getirmişti. Böyle bir durumu 362'de Mantinea Savaşında hayal bile etmezlerdi.

Buradan çıkarılacak bir şey daha var. Yani, Yunanlarla bir anket düzenleyip de şu anda bizim için tehlike yaratanlar neler, ne gibi sorunlarımız var diye sorsaydınız, Yunan şehirleri arasındaki geleneksel çatışmalardan söz ederlerdi. Hiç kimsenin Makedonia kelimesini ürkütücü bir şey olarak kullandığını düşünmüyorum ve bu durumda kimse Philippos ismini de söylemezdi, çünkü Philippos henüz Makedonya kralı değildi. Ama birkaç yıl içinde Philippos Makedonya kralı olacaktı. Otuz yıl içinde de, kuzeyden birdenbire korkutucu bir tehlike belirecekti. Buna bir sonraki derste bakacağız.

[metin sonu]